

20. Paslawska, Alla/Tobias Vogel/Alois Woldan (2016). Vivere Memento: Anthologie deutschsprachiger Werke von Ivan Franko. Lwiw.
21. Paslawska, Alla: Deutsche Sprache und Germanistik in der Ukraine. Entwicklungen und Tendenzen // Mitteilungen des Deutschen Germanistenverbandes. 1/2017, Jg. 64, S. 79–83.
22. Paslawska, Alla/Tobias Vogel (2017). Lwiw. Literarischer Reiseführer. Lwiw.
23. Reiners, Katrin (2012). Interkulturelle Musikpädagogik. Zur musikpädagogischen Ambivalenz eines trans- bzw. interkulturell angelegten Musikunterrichts in der Grundschule. Augsburg.
24. Rusanivs'kyj, Vitalij (2000). Ukrajins'ka mova. Encyklopedija [Ukrainian language. Encyclopedia]. Kyjiv.
25. Sacher-Masoch, Leopold v. (1858). Eine Galizische Geschichte. Schaffhausen.
26. Svencic'kyj, Ilarion (1905). Materialy po istorii vozrozhdenija Karpatskoj Rusi [Materials on the history of the revival of Carpathian Rus]. Lvov.
27. Wandkalenderwettbewerb 2020 Was haben DACH-Länder und ihre Bürger für mein Land geleistet?, zu erreichen unter: <https://udgv.org/de/nachrichten/673-poster-oder-wandkalenderwettbewerb-2020-was-haben-dach-l-nder-und-ihre-b-rger-f-r-mein-land-geleistet> (Stand: 25.05.2020).
28. Wasyltschuk, Wolodymyr (2017). Etapy rozseleńnja nimciv v Ukrajinі [Stages of German settlement in Ukraine] // Istorija nimciv Ukrajinі [History of Germans in Ukraine]. Kyiv, pp. 4–25.
29. Welsch, Wolfgang (1995). Transkulturalität. Zur veränderten Verfasstheit heutiger Kulturen // Zeitschrift für Kulturaustausch 1, S. 34–44.
30. Welsch, Wolfgang (2010). Was ist eigentlich Transkulturalität? // Darowska, Lusyna (Hg.): Hochschule als transkultureller Raum? Kultur, Bildung und Differenz in der Universität. Bielefeld, S. 39–66.
31. Woldan, Alois (2012). Einleitung. In: Paslawska, Alla/Jurko Prochasko/Tobias Vogel (Hgg.). Es war einmal Galizien ... Lwiw, S. 14–23.
32. Wunsch, Thomas (2018). Deutsche Kolonisation und historisches Gedächtnis im östlichen Europa. Forschungsstand und Forschungsfelder // Boeckh, Katrin (Hg.): Galizien und die Galiziendeutschen (1914–1940). Kontext und Quellen. Herne, S. 27–54.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Алла Паславська – завідувач кафедри міжкультурної комунікації та перекладу Львівського національного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: теорія і практика перекладу, міжкультурна комунікація, лексична та синтаксична семантика, мовні універсалиї.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Alla Paslawska – Head of the Department of Intercultural Communication and Translation, Ivan Franko National University of Lviv.

Scientific interests: theory and practice of translation, intercultural communication, lexical and syntactic semantics, language universals.

УДК 811. 111. 81'42

DOI: 10.36550/2522-4077-2021-1-193-200-207

КОМПОЗИЦІЙНО-СМИСЛОВІ ОДИНИЦІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Ірина АРХІПОВА (Бахмут, Україна)

ORCID: 0000-0001-5536-2779

Researcher ID – F-2745-2019

e-mail: nahemaa@ukr.net

АРХІПОВА Ірина. КОМПОЗИЦІЙНО-СМИСЛОВІ ОДИНИЦІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ. Стаття присвячена різним типам текстових внесень, які фокусують увагу читача на необхідній інформації і сприяють експресивності, емоційності і естетичному ефекту. До таких композиційно-сміслових елементів тексту відносять позасюжетні одиниці композиційної структури тексту: епізоди, ремарки, примітки, вставні конструкції та авторські відступи.

Ключові слова: композиційно-сміслова одиниця, мататекст, вставні конструкції, ремарка, авторський відступ.

ARKHIPOVA Irina. COMPOSITIONAL AND SEMANTIC UNITS OF ENGLISH LITERARY TEXT. *One of the most important problems of text linguistics is the structure's study of literary text, the principles of its organization in accordance with the rules of composition, which involve the division of the text into interconnected parts. In this regard, it is necessary to study the compositionally significant elements of the text and their role in the formation of the whole paper. In the text there are segments that differ in form (description, dialogue, monologue, internal monologue, etc.). These segments differ from each other not only syntactically, but also in functional orientation and different significance in the text. The use of heterogeneous elements is the principle of composition and the basic structural law of the literary text. The article is devoted to different types of the text entries that focus the reader's attention on the necessary information and contribute to the expressiveness, emotionality and aesthetic effect. Such elements of the text include off-topic units of the compositional structure of the text: episodes, remarks, notes, insert constructions and author's digressions. From the standpoint of semiotic theory, off-topic units of the text are considered as metatextual elements that cohere the text, switch the addressee's attention to the most important plot moments, help to navigate in the text space. The note is a clarifying text placed outside the text that performs the function of explaining the information of the main text. The remark is a textual introduction that serves to specify the information about the circumstances of the action, appearance and behavior of the characters of the main text. The insert is a compositionally and conceptually significant element of the literary text, which slows down the development of the plot, interrupts it for a while to enter the necessary information about the past of the characters, significant events in their lives and more.*

Key words: *compositional and semantic unit, metatext, insert constructions, remark, author's digression.*

Постановка проблеми. Проблема композиційної організації тексту завжди знаходилася у центрі уваги лінгвістів. Інтерес дослідників до цього питання пояснюється тим, що "у композиції безпосередньо об'єднуються, поєднуються, фокусуються змістовні і формальні елементи тексту". Композиція тексту служить формальним вираженням його логіко-сислової структури і є "своєрідним каркасом, на якому тримається текст". Такий "каркас" формують елементи змісту, які відбираються автором і вишиковуються у певній послідовності відповідно до цільової спрямованості мовного твору. Звідси випливає, що композиція –це "синтагматичена організованість або певна послідовність сюжетних елементів"(Кожин,1982: 180).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У забезпеченні зв'язності художнього тексту суттєва роль належить різним типам текстових внесень, які фокусують увагу читача на необхідній інформації і сприяють експресивності, емоційності і естетичному ефекту. До таких композиційних елементів тексту відносять позасюжетні одиниці композиційної структури тексту: заголовки, епізоди, ремарки, примітки, вставні конструкції та авторські відступи (А.О.Ткаченко, Н.С.Ференц).

З позиції семіотичної теорії позасюжетні одиниці тексту розглядаються як метатекстові елементи, що виступають засобом зв'язності тексту (Ю.Д.Апресян), переключають увагу адресата на найбільш суттєві фабульні моменти (В.О.Лукін), допомагають орієнтуватися в художньому просторі тексту (Ю.М.Лотман).

У рамках структурно-семантичного підходу предметом вивчення виступають парентези як граматичні явища, обмежені рамками речення. При цьому в центрі уваги постають характер синтаксичного зв'язку між матрицею і парентезою (Т.С.Алагова, Н.О.Кобріна) та принципи розмежування різних функціональних типів парентез, серед яких виділяють вставлені (С.В.Вяткіна, Т.Р.Котляр) та вставні (О.В.Лашкевич, Л.М.Нахапетова), їхні стилістичні функції у тексті (О.В.Александрова, О.Ю.Іванова, Н.Н.Костюк). З розвитком лінгвістики тексту виділено власне текстові парентези (Р.С.Самольотова) і текстові внесення (О.А.Бунь).

У руслі лінгвопоетики (І.В.Арнольд, В.В.Виноградов, В.В.Кожин) текстові внесення вивчаються з позиції наратології як композиційно-мовленнєві форми і види авторського мовлення (В.А.Кухаренко).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однією з найважливіших проблем лінгвістики тексту залишається дослідження структури художнього тексту, принципів його організації відповідно до правил композиції, які припускають членування мовного твору на взаємозв'язані частини. У зв'язку з цим, **метою дослідження** є спроба визначити окремі композиційно-значущі елементи тексту і їх роль у формуванні усього твору.

Виклад основного матеріалу дослідження. У тексті виділяються відрізки, що розрізняються формою (опис, діалог, монолог, внутрішній монолог і т. ін.). Ці відрізки

відрізняються один від одного не лише мовним оформленням, але і функційною спрямованістю, різною значущістю в творі і низкою інших показників. Вживання різнорідних елементів є принципом композиції і основним структурним законом художнього тексту. Цей закон забезпечує художньому тексту постійний опір передбачуваності – "постійну інформативність" (Лотман, 2004). Композиція визначається задумом і "служить тому, щоб утілити відношення автора до змісту" (Виноградов, 1971: 159–160). У втіленні художнього задуму, певних ідей кожному елементу композиційно-мовної структури відводиться відповідне місце.

Природно, що проблема делімітації тексту представляє великі труднощі, оскільки, незважаючи на звичність використання термінів "абзац", "складне синтаксичне ціле", "функційно-смісловий тип мовлення", "надфразова єдність", кожен з них означає поняття, про яке в лінгвістиці немає єдиної думки.

Існують різні підходи до визначення одиниці розчленовування тексту: 1) логічний з орієнтацією на надфразову єдність; 2) власне-синтаксичний, що припускає розчленовування тексту на складне синтаксичне ціле або надфразову єдність, а також прозові строфи; 3) композиційно-пунктуаційний з орієнтацією на абзац; 4) функційно-смісловий по відношенню до типів мовлення. Ці підходи багато в чому перехрещуються, взаємодоповнюють один одного.

У концепції І. Р. Гальперіна способи розчленовування тексту згруповані у два взаємозумовлених, таких, що перехрещуються, комплекси: обсягово-прагматичний і контекстно-варіативний. В обсягово-прагматичному розчленовуванні враховується обсяг (розмір) частини і постанова на увагу читача: абзац, надфразова єдність. У контекстно-варіативному вигляді розчленовування виділяються наступні типи мовленнєвотворчих актів: 1) мова автора: оповідання, опис, міркування автора; 2) чужа мова: діалог, цитатія і власне-пряма мова (Гальперін, 2004).

Далі І. Р. Гальперін виділяє чотири типи контексту за типом мовної організації з урахуванням контекстно-варіативного розчленовування: оповідання, опис, роздум автора і діалог (у широкому значенні цього слова) (Гальперін, 2004).

Г. О. Золотова, спираючись на традиційну класифікацію контекстно-варіативного розчленовування тексту, виділяє одиницю структурного поділу тексту, яка має і власне композиційний пристрій, і відповідні зовнішні форми – фрагмент (Золотова, 1995). Фрагмент співвідносимо з терміном "контекст" передусім за типовим змістом: виділяються типи фрагментів – опис, оповідання, роздум, міркування.

Услід за Г. О. Золотовою, ми вважаємо, що межа між фрагментами характеризується "включенням узагальнено-особистої точки зору".

Термін "включений текст" став вживаний у зв'язку із структуралістським підходом до аналізу художнього твору.

З точки зору структурно-семантичного підходу, текст мислиться як обмежена, замкнута в собі кінцева утворення. Ця тенденція робить можливою таку побудову, при якій один текст подається як безперервне оповідання, а інші вводяться в нього в нарочито фрагментарному вигляді. Такі побудови прийнято називати "текст у тексті". Ці включення можуть сприйматися і як однорідні по відношенню до змісту, і як різнорідні.

Вивчення питання про включені одиниці в текст має досить велику історію. У першу чергу, це пов'язано з появою теорії метатекстів, в основі якої лежать ідеї М. М. Бахтіна. Початковий текст є носієм функції створення значення: первинний текст стає прототекстом, на основі якого створюється інший текст – метатекст.

Нами розглянуті різні погляди на класифікацію метатексту (Г. Вежбицька, Н. П. Перфильєва, Н. Турунен, В. А. Шаймієв). Екстраполюючи точку зору Г. Вежбицької, ми визначаємо "метатекст" як "висловлювання про поточну мову у цій же мовній ситуації" (Вежбицька, 1978). За ступенем відокремленості від основного тексту виділяють метатекст включений (іннективний) і автономний (сепаративний). Метатекст включений (іннективний) переплітається з основним текстом, один з фрагментів якого служить об'єктом коментування. У свою чергу, метатекст автономний є метатекстовою рамкою оповідання і є

авторською передмовою, вступом, післямовою, окремими розділами, авторськими відступами, коментарем.

За ступенем експлікації розрізняються експліцитний і імпліцитний метатекст (Перфильєва, 2000). За ступенем клішування виділяють стереотипний та індивідуально-авторський метатексти (Лукина, 2007). Згідно з виконуваними в тексті функціями, стереотипні метатексти підрозділяються на: 1) метатексти, що структурують текст як єдине ціле; 2) метатексти, що сигналізують про перехід від однієї частини викладу до іншої; 3) метатексти, що виражають суб'єктивне ставлення автора до власної мовної поведінки; 4) метатексти, що виражають міру упевненості автора тексту в істинності повідомлюваного (Лукина, 2007).

Індивідуально-авторський метатекст формується в результаті використання автором таких метатекстових одиниць, які, будучи звичайнісінькими одиницями природної мови, містять у своїй смисловій структурі не лише власне мовне значення, але і той додатковий смисловий зміст, який допомагає виразити точку зору автора (Лукина, 2007).

Метатексти розглядаються так само, як цитування іншого автора і автометатексти. З такої позиції вимагають уточнення поняття "цитата", "ремінісценція" і "алюзія".

Цитата – дослівний витяг з якого-небудь тексту, коли цитований текст однозначно ідентифікується як вставлений (тобто як частина іншого тексту). Цитата через свою стилістичну приналежність офіційно-діловому стилю мови трапляється в художньому тексті досить рідко (Микушевич).

Ремінісценція в широкому значенні слова трактується як поява в тексті "рис, навідних на спогад про інший твір, факти свідомого використання слів, фрагментів з чужих текстів" (Черемисіна, 1990: 154).

Алюзія – відсилання до відомого висловлювання, факту літературного, історичного, політичного життя, а частіше до художнього твору.

У художньому творі грань між алюзією (особливо явною) і ремінісценцією часто стирається – у загальному сенсі це повтор, вкраплення, запозичення з чужих текстів. Правда, виділяються іноді саморемінісценції як вступ у новий текст фрагментів зі своїх, раніше вигаданих текстів, але це не таке часте явище.

Ремінісценція як, мабуть, найширший спосіб включеного тексту "розширює пресупозицію, бере участь в організації композиції, працює на створення підтексту і семантичної поліфонії тексту" (Черемисіна, 1990: 158).

Цитати, алюзії, ремінісценції є засобами міжтекстуального спілкування, які розширюють межі будь-якого тексту і надають тексту специфічного забарвлення.

У філологічних дослідженнях обговорювалися такі феномени, як прецедентний текст (Ю. М. Караулов, Ю. О. Сорокін), прецедентне висловлювання (Н. В. Бурвикова), прецедентні текстові ремінісценції, прецедентне ім'я (Д. Б. Гудков). Під терміном "прецедентний текст" ми розуміємо універсальні авторитетні тексти, які є готовими інтелектуально-емоційними блоками, що дозволяють точно виразити необхідний зміст. Вони опиняються у найрізноманітніших контекстах і трансформуються залежно від ситуації.

Говорячи про включення, мають на увазі передусім поєднання творів різних авторів. Наприклад, авторський відступ можна назвати вторинним текстом, включеним до первинного тексту, маючи на увазі включення "у відому систему поетичної мови, співвіднесена з певними мовленнєвими рядами, елементів системи іншої, співвіднесеною з іншими рядами" на стилістичному рівні. М. В. Вербицька розглядаючи проблему вторинних текстів, відзначає, що часто вторинний текст стає елементом художньої організації великого літературного твору, своєрідним вкрапленням, або відступом, у тексті самостійного, оригінального, у цілому "первинного" твору (Вербицька, 2000).

І. Р. Гальперін, розглядаючи питання про автосемантику різних ділянок тексту, виділяє два типи вставної єдності, яка має найбільшу міру незалежності: міркування автора (сентенції) і цитації. Особливу самостійність усередині одиниць тексту, а іноді і в цілому тексті мають "сентенції, тобто речення усередині висловлювання, які, перериваючи послідовність викладу фактів – подій, описів, є певними узагальненнями, лише побічно пов'язаними з цими фактами" (Гальперін, 2004: 99).

Ю. М. Лотман стверджував, що іноді власна мова автора виявляється на правах чужої, що в тексті має особливу вербалізацію. Найявність метаструктурного пласту, внесення до тексту художнього твору роздумів автора міняє функцію авторського оповідання (Лотман, 2004).

Ю. М. Тинянов, аналізуючи художні тексти, говорив про внутрішню суперечність тексту, у результаті якої виникає ілюзорне враження "виходу" за межі літератури в галузь безпосередньої життєвої реальності. Він підкреслював, що епіграфи і авторські примітки виступають у функції чужої мови, а графічні елементи (система нумерації, заміни і багатокрапки), які теж відносяться до метарівня тексту, є "еквівалентами тексту". Природно, що вони важливі своєю співвіднесеністю і потрібні, щоб "імітувати текстову реальність" (Тинянов, 2002: 76 – 77).

Об'єднує виділені види чужого і авторського слова те, що вони мають семантику, приписану їм широкими мовними і культурними контекстами. Їх основне значення визначається не ізольованою суттю, а взаємною співвіднесеністю, системою зіткнень і переплетінь" (Лотман, 2004).

Екстраполюючи напрацювання про включені елементи в тексті, ми приходимо до висновку, що необхідно уточнити такі поняття, як "примітка", "ремарка", "вставки, вставні слова" і "авторський відступ".

Будучи композиційно-сисловою одиницею, авторські відступи відрізняються від інших одиниць тим, що авторські відступи не причетні до розвитку сюжету, у зв'язку з чим їх називають ліричними вставками, що зумовлює їх деяку схожість з ввідними елементами, вставками або приміткою. Як правило, у лінгвістиці у таких понять, як "вставки", "ввідні елементи" "примітки" і "авторські відступи" передбачається наявність певного набору єдиних або однорідних ознак.

Розуміння тексту як процесу породження змісту визначило шляхи дослідження вставних одиниць, коли відбувається зіставлення двох текстів і вставні одиниці розглядаються з функціональної точки зору. З формальної точки зору вставки є другорядною інформацією – це лише паралельні, "другопланові" думки на тлі основних. Проте при різних трансформаціях тексту, наприклад, при елімінації дужок, стає очевидною смислова і композиційна роль вставок; тобто вставки дозволяють інтерпретувати думку, що міститься у них, як дуже важливу для суб'єкта мови (Гаврилова, 2001).

Вставка виступає композиційно і концептуально значущим елементом художнього тексту, уповільнює розвиток сюжету, перериває його на деякий час для введення необхідної інформації про минуле персонажів, про значні події з їхнього життя і т. ін. (Джанджакова, 1990).

Дослідження включення тексту до тексту у синтагматиці мови дозволяють виявити функціонування вставних висловлювань. У лінгвістичній науці їхнє функціонування розглядалося зазвичай у межах включного тексту. При цьому підході особливості включення у текст таких елементів, як авторський відступ, примітка, ремарка та ін., як процесу семантичного деривату виявляються тільки на лексичному і синтаксичному рівнях: виділяються слова, що містять включені сенси, відзначається ускладнення семантики окремих компонентів речення за допомогою еліпсиса, усікання, парцеляції.

Відмінності між вставними і ввідними елементами не істотні. Уведеність і вставність можна вважати субкатегоріями єдиної синтаксичної "категорії супроводження", але ніяк не окремими самостійними категоріями, якими є, наприклад, авторські відступи.

У лінгвістиці тексту примітку відносять до композиційних одиниць тексту. Примітки – порівняно короткі пояснення конкретного місця основного тексту або доповнення до нього, що не містять широкого тлумачення сенсу і форми тексту. У примітках до тексту нерідко знаходиться більше інформації, ніж у самому тексті: традиційні примітки прагнуть до емпіричності, фактуальності, енциклопедичності, аргументативності, стислості, чіткості, точності і так далі, і навіть стилістичної авторизованості.

Примітки можуть належати: авторові, редакторів, перекладачеві, видавцеві, спеціально запрошеній видавництвом особі – знавцеві творчості автора твору, епохи, галузі

знань, до якої відноситься видаваний твір. Примітки, що належать авторові, називаються авторськими, усі інші – видавничими, як такі, що не належать авторові.

За змістом примітки діляться на: 1) смислові пояснення основного тексту або доповнення до нього; 2) переклад іншомовних слів, словосполучень, речень; 3) визначення термінів або пояснення значення застарілих слів; 4) довідки про осіб, події, твори, що згадуються або мають на увазі в основному тексті; 5) перехресних посилань, що пов'язують це місце видання з іншими його місцями, які містять детальніші або додаткові відомості про згаданий тут предмет чи особу. У цілому примітки до тексту є показником передбачуваної (автором приміток) недостатності фонових знань потенційного адресата для адекватного розуміння ним тексту і є культурним мета текстом у цьому тексті (Рябцева, 2011: 115).

Примітка як деяка "додаткова", вторинна метатекстова інформація до тексту "супроводить" текст. За місцем розташування примітки діляться на: 1) внутрішньотекстові, які розташовуються серед рядків основного тексту; 2) підрядкові примітки, які розташовуються внизу смуги, під рядками основного тексту; і 3) затекстові примітки, розташовані після основного тексту усього видання, розділу, статті. Серед внутрішньотекстових розрізняють примітки: а) що розміщуються у рядок з основним текстом у вигляді ввідних фраз в круглих дужках; б) що виділяються окремими рядками і позначаються заголовком; в) що виділяються окремими рядками, але оформляються так само, як підрядкові, тобто зв'язувані з основним текстом знаком виноски.

У лінгвістиці тексту до композиційних одиниць тексту відносять і ремарку. Традиційно авторська ремарка позначається дослідниками як компонент мовної партії оповідача. Функція ремарки полягає у вступі і коментуванні чужої мови, тобто прямій або непрямій мові персонажа у художньому тексті, при цьому відмінною рисою ремарки є її незавершеність, доповнення змісту мовлення персонажів. Ремарка – це зауваження автора в тексті п'єси (звичай у дужках), що пояснює обстановку дії, а також зовнішність і поведінку дійових осіб: їхній відхід, прихід, пересування по сцені, вчинки, жести, інтонації". Незважаючи на різне трактування терміну "ремарка", в усіх визначеннях ключовими фразами є "пояснення автора", "зауваження автора", "вказівка драматурга", тобто головною фігурою в ремарці є автор.

За допомогою ремарки автор постійно коригує читацьке сприйняття мови персонажа, пожвавлюючи її інтонаціями розмовної мови, а також орієнтуючи на такі особливості виголошеної промови, як шуми і призвуки. Таким чином, авторська мова постає у вигляді уточнювальної підказки, що виконує роль актуалізатора – "мовного засобу, за допомогою якого віртуальні елементи мовної системи зв'язуються з дійсністю мовного спілкування".

Ремарка, як і авторський відступ, виступає як своєрідний "текст у тексті", і служить способом вираження авторської інтенції. Ремарки (сценічні вказівки) – особливий тип композиційно-стилістичних одиниць, включених у текст драматичного твору, і разом з монологами та репліками персонажів сприяють створенню його цілісності. На відміну від авторського відступу, ремарка характерна для драматичних текстів.

Авторський відступ визначено як автосемантичну композиційно-смислову одиницю художнього тексту, що забезпечує смислову зв'язність тексту, виконує емотивно-естетичну, фатичну, когнітивну функції і у такий спосіб виступає експліцитним засобом визначення образу автора в тексті.

Ураховуючи напрацювання учених у галузі дослідження композиційних одиниць у художньому тексті, ми виділили ряд ознак, що дозволяють ідентифікувати композиційно-смислові одиниці тексту. До таких ознак ми відносимо: зміщення сюжетного часу; чітке розмежування мови художнього персонажа й автора, і, як наслідок, зміна типу оповідача; форми оповідання. Для композиційних одиниць тексту властиве розмежування мови художнього персонажа й автора, і як наслідок, зміна типу оповідача.

Автор виступає не лише в ролі творця художнього твору, але і в ролі мислячого суб'єкта, що мотивує свою мовну діяльність.

Іншою спільною рисою композиційних одиниць тексту, на думку Л. С. Виготського, є форма оповідання, яка полягає в тому, що за формою мовлення це внутрішній монолог, який

завжди має предикативний характер, навіть якщо автор лише мається на увазі, тобто немає квантора суб'єктності – особового займенника Я.

Висновки. Отже, композиційно-сміслові одиниці художнього тексту розглядаються як метатекстові елементи, що виступають засобом зв'язності тексту, переключають увагу адресата на найбільш суттєві фабульні моменти, допомагають орієнтуватися в художньому просторі тексту. Примітка як текст уточнюючого характеру розміщується поза текстом і виконує функцію пояснення інформації основного тексту. Ремарка як текстове внесення слугує конкретизації інформації про обставини дії, зовнішність та поведінку персонажів основного тексту. Вставка постає композиційно і концептуально значущим елементом художнього тексту, що уповільнює розвиток сюжету, перериває його на деякий час для введення необхідної інформації про минуле персонажів, значні події з їхнього життя тощо. Авторський відступ забезпечує смислову зв'язність тексту, виконує емотивно-естетичну, фатичну та когнітивну функції і у такий спосіб виступає експліцитним засобом визначення образу автора і читача в тексті.

Перспективним є дослідження когнітивного аспекту композиційно-сміслових одиниць у різножанрових художніх текстах англійської й американської прози.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Вежицкая А. Метатекст в тексте / А. Вежицкая // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1978. – Вып. 8. – С. 402 – 421.
2. Вербицкая М. В. Теория вторичных текстов : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филологических наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / М. В. Вербицкая. – МГУ им. М.В. Ломоносова. – М., 2000. – 47 с.
3. Виноградов В. В. О теории художественной речи / В. В. Виноградов. – М. : Наука, 1971. – 396 с.
4. Гаврилова Е. И. Вставки как маркер диалогичности текста / Е. И. Гаврилова // Проблемы интерпретационной лингвистики : автор – текст – адресат : межвуз. сб. науч. тр. – Новосибирск: НГПУ, 2001. – С. 134 – 141.
5. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. Изд. 2-е. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 144 с.
6. Джанджакова Е. В. Стилистика художественного текста / Е. В. Джанджакова. – М. : Наука, 1990. – 146 с.
7. Золотова Г. А. Говорящее лицо и структура текста / Г. А. Золотова // Язык – система. Язык – текст. Язык – способность. – М., 1995. – С. 120 – 133.
8. Кожин А. Н. Функциональные типы русской речи / А. Н. Кожин, О. А. Крылова, В. В. Одинцов. – М. : Высшая школа, 1982. – 223 с.
9. Лотман Ю. М. Семносфера / Ю. М. Лотман. – С.-Петербург : Искусство – СПб, 2004. – 704с.
10. Лукина Н. В. Метатекст и его функции в художественном тексте / Н. В. Лукина // Риторика и культура речи в современном информационном обществе : материалы докл. участников XI Междунар. науч.-метод. конф. – Ярославль, 2007. – Т. I. – С. 185 – 189.
11. Микушевич В. Б. Проблема цитаты: Мастерство перевода / В. Б. Микушевич. – М. : Советский писатель, 1968. – С. 239 – 260.
12. Перфильева Н. П. Метатекст в аспекте текстовых категорий: монография / Н. П. Перфильева, А. А. Чувакин. – Новосибирск : Изд-во НГПУ, 2006. – 285 с.
13. Рябцева Н. К. Тенденция к интеллектуализации в современной культуре / Н. К. Рябцева // Лингвофутуризм. Взгляд языка в будущее. – М. : Индрик, 2011. – 520 с.
14. Тынянов Ю. Н. Литературная эволюция / Ю. Н. Тынянов. – М. : Аграф, 2002. – 496 с.
15. Черемисина Н. В. Словесная реминисценция и интерпретация текста / Н. В. Черемисина // Лексикология и фразеология : Новый взгляд. – М. : МГУ, 1990. – С. 256 – 261.

REFERENCES

1. Vezhbitskaya, A. (1978). Metatekst v tekste // Novoe v zarubezhnoi lingvistike. [Metatext in the text // New in foreign linguistics]. M.: Progress, (8). pp. 402 – 421.
2. Verbitskaya, M. V. (2000). Teoriya vtorichnykh tekstov: avtoref. dis. na soiskanie uchen. stepeni doktora filologicheskikh nauk [Theory of the secondary texts]. – M., 47p.
3. Vinogradov, V. V. (1971). O teorii khudozhestvennoi rechi. [About the theory of artistic speech]. M.: Nauka, 396 p.
4. Gavrilova, E. I. (2001). Vstavki kak marker dialogichnosti teksta // Problemy interpretatsionnoi lingvistiki : avtor – tekst – adresat. [Insertions as a marker of the dialogicity of the text // Problems of interpretive linguistics: author – text – addressee]. Novosibirsk: NGPU, pp. 134 – 141.
5. Gal'perin, I. R. (2004). Tekst kak ob"ekt lingvisticheskogo issledovaniya. [Text as an object of linguistic research]. M.: Editorial URSS, 144 p.
6. Dzhandzhakova, E. V. (1990). Stilistika khudozhestvennogo teksta. [Stylistics of artistic text]. – M.: Nauka, 146 p.
7. Zolotova, G. A. (1995). Govoryashchee litso i struktura teksta // Yazyk – sistema. Yazyk – tekst. Yazyk – sposobnost'. [Speaker and text structure // Language – system. Language – text. Language – ability.]. M., pp. 120 – 133.

8. Kozhin, A. N. (1982). Funktsional'nye tipy russkoi rechi. [Functional types of Russian speech]. M.: Vysshaya shkola, 223 p.
9. Lotman, Yu. M. (2004). Semiosfera. [Semiosphere]. S.-Peterburg: Iskusstvo – SPb, 704 p.
10. Lukina, N. V. (2007). Metatekst i ego funktsii v khudozhestvennom tekste // Ritorika i kul'tura rechi v sovremennom informatsionnom obshchestve : materialy dokl. uchastnikov XI Mezhdunar. nauch.-metod. konf. [Metatext and its functions in literary text // Rhetoric and speech culture in the modern information society]. Yaroslavl', pp. 185 – 189.
11. Mikushevich, V. B. (1968). Problema tsitaty: Masterstvo perevoda. [Quote Problem: Translation Skills]. M.: Sovetskii pisatel', pp. 239 – 260.
12. Perfil'eva, N. P. (2006). Metatekst v aspekte tekstovyykh kategorii: monografiya. [Metatext in the aspect of text categories: monograph]. Novosibirsk : Izd-vo NGPU, 285p.
13. Ryabtseva, N. K. (2011). Tendentsiya k intellektualizatsii v sovremennoi kul'ture // Lingvofuturizm. Vzgl'yad yazyka v budushchee. [The tendency towards intellectualization in modern culture // Lingvo-futurism. Language look into the future]. – M.: Indrik, 520 p.
15. Tynyaynov, Yu. N. (2002). Literaturnaya evolyutsiya. [Literary evolution]. M.: Agraf, 496 p.
16. Cheremisina, N. V. (1990). Slovesnaya reminitsentsiya i interpretatsiya teksta // Leksikologiya i frazeologiya: Novyi vzglyad. [Verbal Reminiscence and Text Interpretation // Lexicology and Phraseology: A New Look]. M.: MGU, pp. 256 – 261.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ірина Архіпова – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Бахмут).
Наукові інтереси: лінгвістика англомовного тексту, прагматика, когнітивістика.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Irina Arkhipova – Ph.D., Associate Professor of German Philology Department, Horlivka Institute for Foreign Languages HSEE “Donbass State Pedagogical University” (Bakhmut).
Scientific interests: text linguistics, pragmatics, cognitive linguistics.

УДК 811.161.2'373.611

DOI: 10.36550/2522-4077-2021-1-193-207-212

МОРФОНОЛОГІЧНІ ТИПИ І ВЛАСТИВОСТІ ВЕРШИННИХ ДІЄСЛІВ СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Інна ДЕМЕШКО (Кропивницький, Україна)

ORCID: 0000-0002-2982-8675

e-mail: demeshkoim@gmail.com

ДЕМЕШКО Інна. МОРФОНОЛОГІЧНІ ТИПИ І ВЛАСТИВОСТІ ВЕРШИННИХ ДІЄСЛІВ СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ. У статті визначено морфонологічні типи вершинних дієслів словотвірних гнізд в українській мові. З'ясовано їхні властивості за характером фіналі дієслівної основи, морфонологічними трансформаціями в морфонологічно маркованих похідних на різних ступенях деривації. Установлено, що для неподільних дієслівних основ характерні відкриті (MT-1 – MT-10) й закриті (MT-11 – MT-22) дієслівні основи, для подільних дієслівних основ – відкриті (MT-1 – MT-48) дієслівні основи. Для членованих дієслівних основ типовою є відкрита структура суфікса (V, VCV), тобто неприкрита або прикрито-відкрита (CV).

Ключові слова: морфонологія, словотвірне гніздо, вершинне дієслово, вокалічні, консонантні альтернації, морфонологічний тип.

DEMESHKO Inna. MORPHONOLOGICAL TYPES AND PROPERTIES OF BASES VERBS OF WORD-FORMING UNITS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE. The article describes the morphonological structure of word-forming units with indivisible and divisible bases verbs is clarified in the article and the morphonological types and properties of bases verbs of word-forming units in the Ukrainian language are determined. The morphonological structure of word-forming units is determined by the structure of the apical verb, morphonological transformations, morphonological positions, morphonological type, morphonological model. The ending of the verb base, which undergoes changes under the influence of the initial of the formant, signalize morphonological transformations. All word-forming units with an inarticulate verb are divided among 22 morphonological types, with an indivisible verb is divided between